

De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING
DAVIDSFONDS NIJLEN - NUMMER 2 - OKT.1981

Ten geleide

DE GOEDE RICHTING

Lieve Lezeres,
Beste Lezer,

Onze eerste Poemp heeft een golf van goede wil veroorzaakt. Ondanks de eerder geringe publiciteit die ons geesteskind meekreeg, gaan we nu al naar de 500ste abonnee toe. En dat steekt onze ploeg natuurlijk een (opgetogen) hart onder de riem.

We leven, zoals de nationale voorzitter van het Davidsfonds het nog onlangs uitdrukte, in een dikwijls beangstigende tijd. Meer dan ooit beseffen velen dat zogeheten vooruitgang niet altijd zegen betekent. Temidden van de huidige onzekerheden wordt terug gegrepen naar de oude, vertrouwde dingen van toen. Dat verklaart ook voor een stuk, menen we, het succes van onze Poemp.

Uit dit nummer van ons tijdschrift blijkt echter dat ook het verleden zijn goede en slechte dagen kende. Dat besef kan en moet onze strijdvaardigheid aanscherpen:

samen moeten wij de toekomst van onze kinderen veilig kunnen stellen. Aan de bezielende herbronning die hiervoor nodig is, werken wij met onze heemkring ongetwijfeld (bescheiden) mee.

Wij gaan dus, lieve lezeres en beste lezer, *de goede richting* uit. Dat blijkt ook uit de mondelinge reacties van velen onder U. Zo worden wij aangespoord:

- om een ambachtelijk museum in te richten (klompenmaker, diamantbewerker, boer);
- om oude films te vertonen;
- om artikels te schrijven over leven en werk van verdienstelijke, gewone en ongewone Nijlenaars;
- om méér Poempen te publiceren!

Daarnaast heeft onze ploeg reeds een flinke brok opzoekingswerk op haar programma staan, gaande van de studie van historische documenten tot het inventariseren van Nijlens historisch bezit. Wat dit laatste betreft kunnen wij alvast op de vriendelijke medewerking van de geestelijke overheid en het gemeentebestuur rekenen. En dat is ongetwijfeld goed nieuws!

U zegt dus, beste mensen, dat wij de goede richting uitgaan met onze heemkring. Dat doet ons veel plezier. Wij danken U voor uw warme simpatie en blijven op uw steun rekenen. Veel leesgenot nog met Poemp nummer twee!

De Redactie

Verdwenen schoonheid

Mooier dan een schilderij is deze foto van de in 1957 afgebroken *Berkenhoeve* aan de Broechemsesteenweg.

Het gebouw dateerde van 1723, en werd laatst bewoond door de familie Louis Peeters Dewint. Omwille van de geplande omleidingsweg mocht het gebouw niet aangepast worden, en in Bokrijk werd er helaas ook geen plaats voor gemaakt. Ironisch genoeg is er nog steeds geen omleidingsweg, maar de *Berkenhoeve* verdween voor altijd...

Wat betekent de naam Nijlen?

Geschiedkundigen en toponomisten hebben zich al vaak het hoofd gebroken over de verklaring van onze dorpsnaam. Ze gaan telkens op zoek naar de oudste schrijfwijze. Voor Nijlen luidt die in een pauselijke bulle ten voordele van de abdij van Tongerlo: Nile (1145). IN 1164 duikt nogmaals Nile op terwijl de latijnse vorm Nilla enkele jaren vroeger, n.l. in 1155 vermeld wordt. In de Lierse archieven vindt men verschillende schrijfwijzen, onder andere Niele, Nielen en Nylne.

Dorpszegel van Nijlen uit 1656.

OUDESTE VERKLARING

De oudste verklaring, die van Kreglinger, wordt door Stockmans vermeld in de geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nijlen, Emblehem en Gestel (1910): *Het woord Nylen betekent waarschijnlijk vage grond (terrain nul, sans valeur), in vergelijking met de andere gehuchten onder Lier.* (Vergelijk het latijnse woord NIHIL wat niets betekent!) Stockmans is niet heel gelukkig met deze verklaring en vervolgt: *Enkele etymologen zoeken een verwantschap tussen de plaatsnaam Niel (aan de Rupel) en ons Nylen; zij steunen op enkele oude schrijfvormen aan beide plaatsen toepasselijk; in de gesproken taal is het onderscheid meer afgetekend. Wij blijven derhalve niet eens stil bij de mening, dat Ny de wortel van de germaanse persoonsnaam Nyman zou wezen.* (1)

Erg overtuigend leek dat allemaal zo maar niet! In 1935 gaf J. Mansion in 'De voornaamste bestanddelen der Vlaamse Plaatsnamen' een andere verklaring. Hij zocht

eveneens in de richting van Niel omdat de naam vroeger gelijkkluiden was en waarschijnlijk uit eenzelfde stamwoord ontstaan is. Waarschijnlijk zijn Niel en Nijl twee verschillende vormen van het ene NIGELLA, op verschillende tijden gegermaniseerd. Nigella latijn, keltisch is een waternaam en betekent *de zwarte. Of de kleine zwarte beek*(2).

NIEUW OF LAAG VELD?

Prof. Draye zag het eveneens afgeleid van niel, nigella of zwarte beek. Carnoye verklaarde het uit het middelnederlandse woord niel, wat diepte, laagte, laag gelegen land betekent. (3)

In het woordenboek der N. en Z. Nederlandse Plaatsnamen van dr De Vries wordt een overzicht gegeven van mogelijke betekenissen: *Nijlen = Niel heeft enige recht gewaagde verklaringen gehad en wel:*

- a) bij gallisch nigella = de zwarte
- b) bij het oudengels Nihol = schitterend
- c) uit een keltisch NEVIO - IALO = nieuw veld. (4)

In de in 1972 uitgegeven Winkler Prins Encyclopedie voor Vlaanderen vinden we nog een andere verklaring, n.l.: *Nijlen is afgeleid van het germaanse NIWO-ALHO, diep of laagliggend land.* In 'Naamkunde' (1975) betekent Niel dan weer: *voorover, steil, diep, in de diepte.*

VOORLOPIG BESLUIT

Het laatste woord over de naamsverklaring is dus nog niet gezegd. Waarschijnlijk moeten alle fantasietjes zoals 'de schitterende' en 'de zwarte kleine beek' geschrapt worden. Is het nu 'een nieuw veld' of 'een lager, dieper gelegen veld'? Wie zal het zeggen. *Toch mogen we aannemen dat de naam minstens tot de Germaanse periode teruggaat. Verschillende plaatsnamen te Nijlen bewijzen dat zeer duidelijk!*

Frans Lens

(1) Stockmans: *Geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nijlen, Emblehem en Gestel* (1910), p. 171-172.

(2) J. Mansion: *Voornaamste bestanddelen der Vlaamse Plaatsnamen* (1935) p. 117.

(3) A. Carnoy: *Handelingen com. Top. X* (1936), p. 56.

(4) Dr. J. De Vries: *Woordenboek der N. en Z. Nederlandse plaatsnamen*, p. 121.

Van Camp Octaaf, Bouwelsesteenweg 267.
Caethoven Walter, Zandvekenvelden 12a.
Rijmenants Rosette, Spoorweglei 14.
Claes Hendrik, Heibloemstraat 81.
Bastiaens Jos, Statiestraat 5.
Thijs Maria, Katerstraat 179d.
Thijs Jos, Kapellebaan 32.

De Nijlense pastorie, geklasseerd als monument

De pastorie langs de tuinzijde.

KLASSERING

Nijlen is erg arm aan historische gebouwen. Dit komt wel enigzins door de vroegere armoede van de streek, door de slechte strategische ligging bij oorlogen, en tenslotte door gebrekkig onderhoud. Daarom is het zo belangrijk dat het enige historische gebouw van Nijlen -de pastorie- en haar omgeving met gedempte omwalling door het koninklijk besluit van 13 april 1981 werd geklasseerd als monument. Zo wordt dit waardevol gebouw verder bewaard.

BEWOGEN GESCHIEDENIS

Uit het vorige hoofdstuk over de pastorie is al gebleken dat haar geschiedenis zeer bewogen is geweest. Wij gaan hiervoor terug tot 1428 met een dokument over de verhuuring van het gebouw door Jan Van Oudenhove, priester-parochiaan te Nijlen, aan priester Gilis van den Bruele. Dit staat geboekstaafd als "*Syne kerke van den dorpe Nijlne met al haeren rechten ende toebehoorten*". (Zie Stockmans blz. 233). Het doet onwaarschijnlijk aan, dat een pastoor zijn kerk verhuurt. Vroeger was het normaal. Door het koncilie van Trente werd daar een einde aan gesteld, omdat er vele misbruiken bestonden. Het is niet onbelangrijk dat uit alle historische dokumenten blijkt dat voor de Franse revolutie de pastorie eigendom was van de kerk (Zie Stockmans, blz. 237). Tijdens de Franse revolutie werd dit kerkgoed aangeslagen en zo ging het gebouw over in privee bezit. Maar bij aktie van 5 juni 1821, verleden voor notaris Van Acker, verklaarde juffrouw Maria Theresia Van den Brande, als erfgenaam van haar overleden broer Jacob, te hebben ontvangen van het gemeentebestuur van Nijlen de som van 1328 gulden en 57 centen, "*in voldoening van den koopprijs der pastorie, volgens akte van Notaris J. Fr. De Schutter, te Iteghem op 16.12 1817*". Zo werd de gemeente van Nijlen juridisch eigenaar van de pastorie (Stockmans, blz. 238).

DE BRAND

Zoals U uit het vorige hoofdstuk hebt kunnen opmaken werd de pastorie in 1747 afgestookt. Reeds in hetzelfde jaar werd zij heropgebouwd, maar dan zonder verdiep. Pas in 1850 werd er een verdiep opgetrokken. De bouwstijl van het verdiep is minder majestatisch dan de rest van het gebouw. Ook valt op te merken dat de moord op priester De Groof in 1842 plaats had in de huidige spreekkamer (het huis was toen zonder verdiep). Zeer speciaal ook aan het gebouw is dat de achterkant... oorspronkelijk de voorkant was. Pas in 1892 (50 jaar na de moord) werd er grilwerk en een poort voor de slaapkamer van de pastoor aangebracht. Ook het klokje van de toren, afhankelijk in de slaapruimte van de eerste dienstbode, is van die datum. Pastoor Ceulemans was zo bang, dat hij later in Broechem op rust is gegaan en een huis bewoonde zonder deur. Daarover echter later meer. In 1910 werd er tenslotte een bijgebouw opgetrokken dat dienst deed als bijkeuken.

VERVOLGING

Wetenswaard is ook nog, dat tijdens de Franse revolutie pastoor De Kock (geboortig van Herentals, en pastoor te Nijlen van 1792 tot 1807) de "besloten tijd" en de vervolging moest meemaken en van de pastorie werd verdreven. Hij tekent aan in het doopregister -nu in het rijksarchief- dat zijn kerk gesloten werd op 7 oktober 1797. Ondanks de wrede vervolging tegen de priesters, gelukte het hem buiten de pastorie verborgen te blijven op de parochie tot 11 juli 1799. Toen werd hij verraden, 's nachts om 2 uur door twaalf gendarmen gevangen genomen, naar Lier gebracht en in een vuil kot opgesloten tot 11 uur 's anderendaags. Daarna werd hij naar de citadel van Antwerpen overgebracht en daar opgesloten tot 31 juli. Het gelukte hem toen naar Nederland te vluchten en hij bleef daar tot 15 maart 1800. Hij keerde dan naar Nijlen terug omdat de parochianen hun pasen

moesten kunnen houden.

RESTAURATIES

Vanuit de vroegste traditie werd de pastorie door de pastoor bewoond, behalve tijdens de Franse revolutie en de inbeslagname. De verschillende gemeentebesturen van Nijlen hebben goed zorg gedragen voor het

gebouw, dat niet alleen moet dienen voor de woonst van de pastoor maar ook voor de uitoefening van zijn ambt. Nooit in de geschiedenis van de pastorie werd het gebouw voor deze ambtelijke functie zo veel gebruikt als nu. Uw pastoors, die eerbied hebben voor dit enig mooi historisch gebouw, zullen dan ook samen met het gemeentebestuur er over waken, dat alles in de oorspronkelijke staat behouden blijft. In 1968 werd er door het gemeentebestuur een belangrijke restauratie gedaan. Het originele van het gebouw werd zoveel mogelijk behouden, ook de historische gegevens van het bouwwerk werden gerespekteerd. Ook in 1975 en in 1979 werden restauraties uitgevoerd. Een dergelijk oud gebouw vraagt immers voortdurend onderhoud.

WAARDEVOL GEBOUW

De pastorie mag er, niet alleen omwille van de historische moord, maar vooral omwille van het gebouw zelf, best wezen. Het is een monument dat getuigt van eerbied voor het geloofsleven. Moge het een centrum blijven van godsdienstige heropleving en verdieping, zo nodig in deze dagen.

Tjeu Sonnemans

Over Sparrijders en Royeurs...

Het zal u niet onbekend zijn dat de Nijlenaars veelal de bijnaam "sparrijders" dragen. Vanwaar echter die naam?

Volgens de volksoverlevering nestelde zich destijds te Nijlen een roversbende. Deze rovers zouden een afdeling zijn geweest van de beruchte Bokkenrijders, die weleer onze kontreien onveilig maakten. Deze baanstromers randden de reizigers aan, bonden de voeten van hun slachtoffers bijeen en hingen ze vervolgens aan een dennenspar op met het hoofd naar omlaag om het geld uit hun zakken te doen rollen.

Op het eerste gezicht lijkt dit weliswaar een vrij omslachtige werkwijze om andermans geld afhandig te maken, doch deze manier van handelen had wel degelijk zijn betekenis. Inderdaad ging men aldus te werk om achteraf zonder blikken of blozen te kunnen beweren dat men de mensen niets had ontnomen, maar eenvoudigweg het geld had gevonden en opgeraapt! Geef toe, een ietwat onhandige en al te

doorzichtige manier om een ander iets op de mouw te spelden. En vandaar de naam "sparrijders".

Minder bekend is wellicht het feit dat de Nijlenaars ook de bijnaam "royeurs" hebben.

In de middeleeuwen, zo zegt de volksoverlevering, ontstond er strijd tussen Nijlen en Massenhoven. De royeurs van Nijlen versloegen manhaftig het "groot heir van Massenhoven". Die van Nijlen droegen rode borstrokken. Royeur zou in verband staan met rood.

Iemand die de grote Jan uithangt, wordt nu nog wel eens met de naam royeur betiteld.

Al bij al dient gezegd dat deze weinig vleierende spotnamen, zij het nu "sparrijders" of "royeurs", getuigen zijn van het feit dat onze voorouders zeker geen "brave deezekens" waren!

Luk Obbels

NIJLENSE GESCHRIFTEN VAN MEESTER NELIS

(foto: de Gemeentestraat)

Nijlen in het begin der twintigste eeuw

Op en top een landelijke gemeente in de arme, zandige Antwerpse Kempen, ten noorden de Netevallei met zure weiden, een groot deel vage grond met heiden en mastbossen en een tamelijk vruchtbare uitloper in zuidwestelijke richting (Herenthout en Bevel). Dat was Nijlen in het begin van deze eeuw.

KEUTERBOERKES

Hoewel de diamantbewerking haar intrede deed en voor sommigen een nieuw beroep werd, bleef de opbrengst van de landbouw voor het grootste deel van de bevolking het zekerste bestaan.

Wie over een doeninkje van een vijftal hektaren magere grond beschikte om wat aardappelen, boekweit of koren te winnen en daarbij één of twee koeien, een koppel geiten, een varken en wat kiekens kon houden, noemde men een *keuterboerke*. Hij moest als trekdier een koe, os of ezel inspannen, want paarden trof men enkel bij welstellende, grote boeren met een geleg van twaalf ha en meer. Zij konden hun werkkrachten aanvullen met een meid voor het stalwerk en met een knecht als voerman, wiens slaapplek gewoonlijk boven de paardestal was.

MELK EN BOTER

De melk werd ofwel gestampt in een stan, gedraaid in een ton met de hand of aangedreven door een groot dubbel houten wiel met bodem, ongeveer 50 cm breed, in beweging gelopen door een daartoe afgerichte hond. De gele boterklompen werden zorgvuldig in een zuiver linnen doek gewikkeld en op zaterdagen naar Lier markt gebracht in een grote korf en aangevuld met de eieren die men kon missen. De opbrengst verdween in de spaarkous voor de huur.

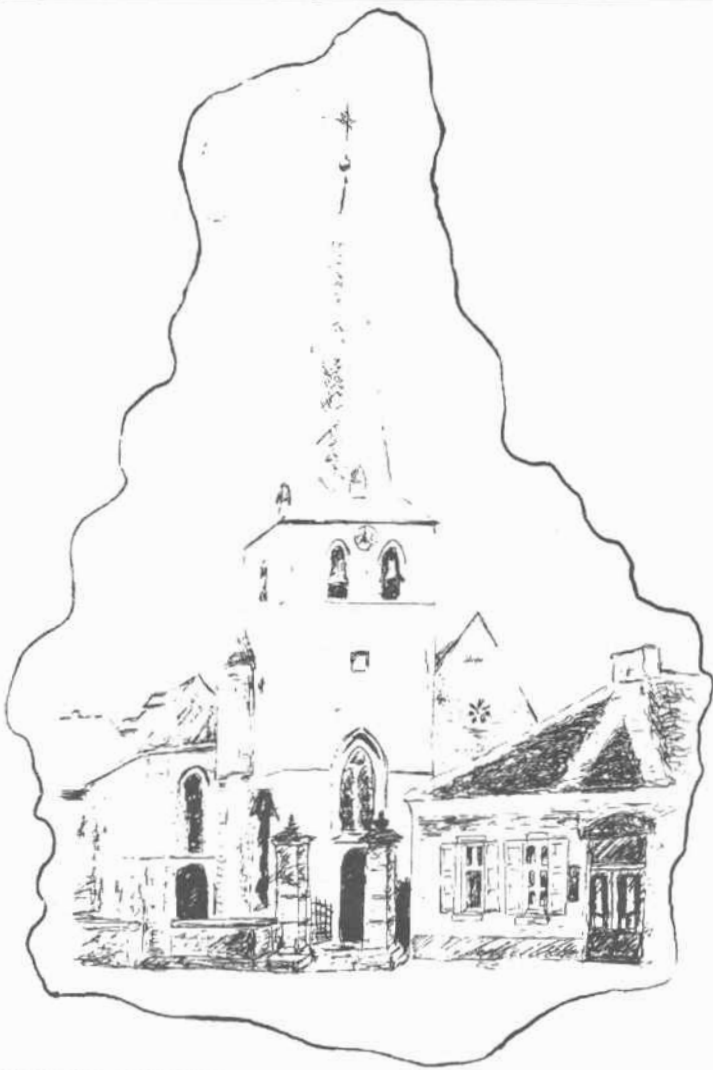
ZAAI- EN MAAITIJD

De landbouwers hadden het niet onder de markt. Wroeten was het van de vroege morgen tot de late avond, uren werden niet geteld. Het weer was hun grootste bekommernis, daarvoor was en is nog hun raadgever en voorspeller: *de almanak van Snoeck*.

De kleine boerkens hielpen meestal een paar dagen per week in grote bedrijven om nog wat bij te verdienen en zo de kop boven water te houden. De seizoenen brachten verscheidenheid in arbeid. Wanneer het voorjaar de mest uit de stal werd gestoken, op het land gespreid en ondergeploegd, stapte de boer, met vaste tred, de ploegsteert stevig in de linkerhand, het kordeel (leidsels) in de rechter om met snokkende rikken het dampende paard, dju, haar of hutoem in de goede richting te leiden. Bij zulke ontmoeting werd de voorbijganger niet alleen aangenaam getroffen door dat levendige beeld, maar ook door de weldoende geur van vers omgewoelde aarde.

Lente, maai- en hooitijd. Wat een verrukkelijk schouwspel. Overal in de beemden een bonte mengeling van mensen, jong en oud, het gras windend met houten rijven. Tegen de avond werd het in oppers gezet en na een paar dagen op een grote kar met botteriken, hoog opgetast en met dikke zelen vast gebonden, huiswaarts gevoerd en met de gaffel op de schelf gestoken.

In de oogsttijd maaiden de pikkers, gebogen in hun blote, bruingebakken en bezwete ruggen, in de brandende zon, met haak en pk het koren met brede armzwaai. De schoven werden behendig terzij gedraaid, door anderen gebonden en met acht of tien stuks in stuiken opgezet. Dit bedrijvig natuurbild werd voor mensen met kunstgevoel een dankbaar onderwerp, in kleuren vastgelegd op doek, of in een genietende tekst omgezet.

SOLIDARITEIT

Een zaak staat als een paal boven water: al had de boer niet veel, hij was tevreden en gelukkig. Hij hield van zijn rustdag, de zondag. Netjes gekleed, kuierde hij langs zijn velden, bekeek zijn werk vol fierheid, *de duvel* (ploeg) had de voren zo glad en recht getrokken, dat geen haas er zich kon in doodlopen. De vruchten stonden naar zijn zin en de oogst beloofde.

Die eenvoudige boer had eerbied voor de regels van de kerk en vroeg aan mijnheer Pastoor toelating om op zondag oogst te mogen binnen halen als er onweer of regen dreigde.

Op behulpzaamheid konden ze onderling ten volle rekenen, best waar te nemen bij een boerenverhuis. Dan liep gans het dorp te been om die prachtstoet te bewonderen!

ZANDWEGEN

De verkeerswegen waren niet bijster goed. Enkele naar het centrum toe waren gekasseid. De rest was zandweg, in het najaar en tijdens de wintermaanden slijkerige banen met putten en kippen, waarin de karwielen hotsend en botsend tot aan de dom wegzakten. Alleen in de dorpskom was de steenweg omtrent drie meter breed, aan weerszijden afgezoomd met een goot, waarlangs het regenwater naar de beek afvloeide. Tussen de huizen en de steenweg bleef wat blote grond, uitgezonderd langs de gevelmuren, daar lagen enkele rijen bakstenen of kasseien om de lek van het dak op te vangen. Van de ingangdeur kon men over eenzelfde verharding naar de steenweg.

BEROEPEN, BROUWERS EN BIER

Ter vergelijking met de volkstelling van 1734 (1) volgt een opsomming van enkele beroepen rond 1910. In de dorpskom had men meer dan dertig herbergen. De twee brouwers, die eigenaar waren van de meeste huizen, verplichtten hun huurders herberg te houden om hun slecht bier kwijt te geraken. Er waren in Nijlen: 5 of 6 kruidenierswinkels waar bloem en andere voedingswaren verkocht werden, 2 snoepwinkels met suikergoed en snuisterijen voor de kinderen, 2 ijzerwaren winkels. Verder had men 2 smeden, 3 wagenmakers, 3 timmerlieden, 2 kleermakers, 3 schoenmakers, 3 afspanningen, 2 bakkers en 1 gareelmaker.

Brouwer Beirens bezat midden in het dorp een bedrijf dat wel het vermelden waard is. Het was bijne een hektare groot en vierkant toegebouwd. Er was een brouwerij, een smidse, een timmerplaats, een rosmolen, een schaapskooi, koelkelders, paardestallen en bergplaatsen. Zijn duiven en ganzen, die maar karig gevoed werden, zaten de hele dag op de baan en betwistten met de mussen de havertjes die in de paardemest lagen. Alleen paardespannen reden over de stille straat.

Reizen deed men zelden; er was een spoorlijn sinds 1856 maar met de trein reden de "bassengwerkers", die aan arbeiderstarief reden. Anderen gingen liever te voet, de trein was immers te duur. Een reis naar Antwerpen b.v. kostte 1,30 fr., een half daggeld! Werklieden die een eindje van huis werkten vertrokken 's maandags te voet en kwamen 's zaterdags terug. Zo deden ook de aardappelstekers, die naar de neurdorpen gingen (Broechem, Vremde, Boechout). De dop bestond niet en wie zonder werk viel of ziek werd moest maar zien dat hij er zich doorheen sloeg. Het was daarom nodig dat onze mensen spaarzaam leefden; men schaamde zich om van het St. Vincentiusgenootschap iets te krijgen.

Kar met botteriken.

KERMIS: KAARSKESCHIET-LEKKERE METTE

Nijlen heeft twee kermissen. Vroeger kwam daarbij de dinsdag van vastenavond waarop muziek gemaakt mocht worden en gedanst. Men mocht op die dag zich ook verkleden en een masker dragen.

Voor de kinderen was de kermis de gebeurtenis van het jaar, dan kwamen de tantes en nonkels die in andere dorpen woonden. Zij vulden de twee centen aan die we van onze ouders kregen, zodat we soms meer dan tien

De verkeerswegen waren niet bijster goed (foto: de J.E. Claeslaan).

centiemen bezaten, een grote schat in die tijd.

Op de foer aan de Zwaan (2) stond een paardemolen met kleine houten paardjes en een leeuw. Kinderen duwden het rond en als de eigenaar floot mochten ze op het spel gaan zitten en gratis verder meerijden. Aan de houten danstent van Charel Verdaat stond een "keerskeschiet": een grote blikken doos waarin een kaars die men met een geweer moest uitschieten. Een schot kostte vijf centiemen en als prijs won men een fel gezouten schol. Aan de Lindeboom stond een *slag*: een houten stellage, een paar meter hoog. Beneden stond een tuimelaar met een pin waarop een slagpen gestoken werd; met een slag op de tuimelaar deed men boven het poeder van de slagpen ontploffen. Dit was iets voor sterke mannen, prijs een papieren roos. Jantje Kaas stond er soms met een "*slappe Jan*": een in doek genaaide kurken stop met een brede ronde voet die juist over een in de losse grond gemaakt putje paste. Op de stoep plaatste Jantje zoveel centen als de speler die de stop moest wegslaan met een wilgestok. Als de centen in het putje vielen won men, zoniet was het geld voor Jantje. Aan de kerk stonden twee groen geverde houten kramen met blikken speelgoed, smoutbollen en warmerek.

Na de hoogmis begon de kermis. De familie uit andere plaatsen werd aan de trein afgehaald, soms kwam men te voet of met *speelkar*. De jeugd ging reeds naar de danszalen terwijl de ouderen in de herberg zaten. De danszalen waren loodsen of schuren, voor de gelegenheid leeg gemaakt en voorzien van een houten dansvloer. Men danste ook op zolders en in een gedeelte van gelagzalen. 's Middags ging men aan de kermistafel. Het menu dat in alle gezinnen bijna hetzelfde was, bestond uit: soep met ballekens, bonen met savoien of snijbonen en soepvlees, aardappelen met runds- of varkensvlees, frikadellen met *lekkere mette* (een zurig-zoete spijs gemaakt van het sap van rode aalbessen uit de hof). Daarna kwam nog rijstap met bruine suiker. 's Namiddags aten we krentebrood: eigen gebak. Na het eten werd er gerust en de dagelijkse handel en wandel besproken. Als het heel warm was, deed men een dutje op de bleek. Ook werden de veld- en tuinvruchten bekeken. De ouders gingen zelden met de kinderen naar de paardemolen omdat er geen gevaar was op de straat. De ouderen gingen dansen of speelden met de kaart, en rond middernacht was iedereen thuis. 's Maandags was het nog grote kermis; er werd niet gewerkt en inde namiddag trokken de fanfares door het dorp met voorop een twintigtal dansende kinderen. Dinsdag, alhoewel minder, was nog een kermisdag. 's Avonds vanaf een uur of tien danste men "*Jan van Ziel*". Wie de gekste sprongen maakte en de raarste smoeien trok, kreeg een prijs; gewoonlijk een huishoudelijk voorwerp, pot of stoep, die dan natuurlijk met bier gevuld werd en leeggedronken.

(Volgende maal: spelen, toneel en twee harmonies).

(1) Uit de "Optelling van de bevolking van Nijlen gedaan in 27 december 1734" lichten wij de volgende samenstelling van de bevolking:

Pagters: 77; handwerkers: 21; molders: 1; metsers: 3; smeders: 3; strooydekkers: 2; ruymaekers: 2; kleermaekers en winkeliers: 3; schoenmaker en herbergier: 1; herbergiers: 5; schaapshyder: 1; timmermans: 2; dienstboden: 170.

(2) "De Zwaan" was één van de drie Nijlense afspanningen en gelegen op de plaats waar we nu bakkerij Heylen vinden.

40 jaar in een mensenleven

Wat betekent 40 jaar van een mensenleven? Dat is immers de tijd die ons aller Oktaaf Van Camp reeds aan het Davidsfonds van Nijlen wijdde, in goede en in kwade dagen. Hij was er inderdaad reeds bij toen onze afdeling in 1941 gesticht werd, en zijn inzet duurt tot op heden onverminderd voort.

Het liefste doet onze ere-voorzitter gewoon verder, zonder al te veel drukte. Het bestuur heeft echter gemeend dat deze 40-jarige mijlpaal niet onopgemerkt voorbij gereden mocht worden. En zo oordeelde ook terecht het nationaal bestuur van het Davidsfonds.

Ook de redactie van de Poemp wenst haar verantwoordelijk (en actief) uitgever genegen te danken voor de blijvende inzet. Zonder veel drukte, maar echt gemeend!

Hoe het zwakke geslacht zegevierde:

EXELSIOR, Nijlens tweede eerste voetbalploeg!

Daar waar we in onze eerste Poemp schreven dat Toekomst 1 Nijlens eerste voetbalploeg was, moeten we dit nu herroepen en mededelen dat er nog een oudere ploeg heeft bestaan, met name EXELSIOR. Om Caesar te geven wat Ceasar toekomt, volgt hier dan een beknopte beschrijving van Nijlens allereerste voetbalploeg en de omstandigheden waarin zij moesten spelen.

DE STICHTING

Exelsior werd opgericht in 1912 door Ran van Fien Modest en Flor Dieltjens. Hun oefenplein was bij Fien Modest aan de Hooidonkstraat in de Paddekoten, waar ook hun lokaal (een afgedankt varkenshok) zich bevond. Het plein waar ze hun echte matches speelden was gelegen op grond van Pouppez de Kettenis de Hollaeken, daar waar nu Torfs woont op den Bouwelsesteenweg naast den Thommis.

Dat A-plein was een stuk heide met gerooide bomen waarvan men de oneffenheden min of meer gelijkshoefelde. In deze heigrond werden er kleine groeven schuin uitgestoken, die daarna opgevuld met zavel de backlijnen moesten aanduiden. De doelen bestonden uit twee boomstammen die in houten kaskens, in de grond gegraven, werden geplaatst. Dat deed men om ze na de match terug mede naar het lokaal te kunnen nemen. Tussen die twee palen werd een ijzerdraad gespannen met een doek eraan, dit om beter het doelhout (of is het doeldraad?) van op afstand te kunnen zien... en klaar was kees, men kon spelen.

De twee ploegen die samen een match speelden leverden elk een scheidsrechter die ieder om beurt een halve match floten. Exelsior kon over drie arbiters beschikken, namelijk Marcel en Gaston Quadens en Leon De Meurichy beter gekend als Leonneke van den bakker.

HET TENUUEKE

De spelers hadden een licht en donkerblauw gestreepte trui en zwarte broek (zo'n korte halflange), gekocht met hun eigen zondagse pree. Die kledij werd gewassen door Fien Modest en Mie Puls. Sommigen onder hen bezaten echte voetbalschoenen, anderen gebruikten afgedankte vrouwenschoenen (bottinen) en de rest voetbalde met... werkschoenen. Boven hun scheenlappen, die ze toen ook al kenden, droegen ze hoge zwarte kousen, opgehouden met een rek. Behalve Warreke van den anker, dat was de blikvanger van de ploeg, die had mooie blauwe sportkousen en echte witte shotschoenen. Voor den aanvang van de match kwam Warreke precies uit een dozeke, zo tip-top in orde was hij steeds.

BEKERS

Praktisch alle zondagen in het zomerseizoen werden er matches gespeeld tegen ploegen van de omliggende dorpen zoals Pulle, Pulderbos en Herentals. Zelfs Lier (zwarte raven), Lier Kloosterheide en Heist op den Berg werden bereid gevonden te spelen tegen Exelsior. De uitnodigende ploeg zorgde voor een beker die kon verworven worden na twee matches, een uit en een thuis. Indien de stand na twee matches onbeslist was, dan diende er dadelijk verder gespeeld tot een overwinninggoal de winnaars van de beker aanduidde. Voor Exelsior werden de trofees menige keer geschonken door Mette Quadens uit de pottetekenswinkel op de hoek van de Gemeentestraat, waar later Urbanie van Toorcken Boiy nog winkel hield.

Tijdens het half werd de dorst gelest (bij gebrek aan iets beters) met een emmer water geleverd door bereidwillige mensen uit de omgeving van het voetbalplein. Zich na de match opfrissen kon niet, daarmee moesten ze wach-

Interview
SPORT VAN TOEN

ten tot ze terug thuis waren. Wanneer ze te Lier speelden op de Kloosterheide, dan namen ze na afloop van het spel een duik in de vest rondom de boerderij van de Foot, die niet ver van het plein was gelegen.

NIET RAP GENOEG

Toeschouwers waren er niet veel, wel had men trouwe supporters die de spelers vergezelden naar elke match. Was er soms ruzie tussen de ploegen onderling en hun supporters, dan nam direkt een der spelers de matchbal klemvast onder de arm en kwamen de leden van de toenmalige Nijlense spionkop, waaronder sterke mannen zoals Charel en Fonne Roelen (Roelants), Gerard van Wanneskens (Van Regenmortel) en Miel van Fik van Tistjens (Goormans) het plein opgestormd om desnoods met de vuisten hun spelers te ontzetten.

Eén keer waren ze toch niet snel genoeg, in Pulle namelijk. Daar werd de Nijlense bal op een bepaald moment buitengesjot in de richting van een bos waar juist een manneke van een jaar of dertien braafjes naar de match stond te kijken. Ineens nam die snotter vliegensvlug de bal en spurte er mee weg, achterna gezeten door de voltallige Nijlense ploeg en hun supporters. Maar helaas, dien bengel won het pleit en Exelsior was haren bal kwijt. De match werd dan maar verder gespeeld met een Pulse bal.

HET ZWAKKE GESLACHT ZEGEVIERT

De spelers gingen gekleed in hun voetbaltenuke te voet op verplaatsing. Na die wedstrijden keerden ze op dezelfde wijze huiswaarts, er wel voor zorgend dat ditmaal hun dorstige kelen op een deftige manier werden gelaafd, in een van de talrijke kapelletjes onder weg, met bockbier en trippel of ander gerstenat. Zo kwamen ze dan meestal rond negen uur 's avonds (en soms nog later) in een vrolijke stemming terug te Nijlen aan, alwaar de lieven van sommigen onder hen al slapen

waren. De jonge meisjes in die tijd hoorden niet te laat op te blijven, zo vonden de ouders. Dat steeds maar laat (en dan soms nog in benevelde toestand) naar huis komen van de spelers verwekte ongenoegen bij hun verloofdes. Hoe zoudt ge zelf zijn. De meisjes kwamen tegen hun vrijers in opstand en stilaan begonnen enkele spelers door de knieën te gaan, totdat men op den duur geen volledige ploeg meer bij elkaar kreeg. Het zwakke geslacht zegevierde. Exelsior hield na 8 jaren spelen op te bestaan.

Nest Verelst werd nog door de ondertussen opgerichte studentenploeg (die naar het schijnt niet volledig uit Nijlenaars bestond) overgenomen. Dat was waarschijnlijk een van de eerste Nijlense *transfers*.

Aldus, geachte lezer, vertelde ons zeer nauwkeurig Louis Verelst uit de Vekenstraat, broer van de voormelde Nest.

Flor Dieltjens en Jos Thys

BIJ DE FOTO:

Bovenste rij van links naar rechts:

Verzorger Wies Goormans (de Pitro); Louis Dieltjens (de Modest), keeper Nest Verelst, Fons Goormans (Fons van pottekens).

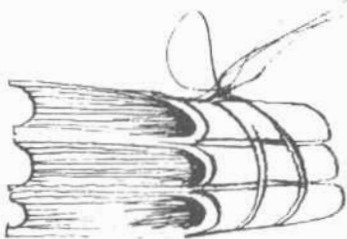
Middenste rij van links naar rechts :

Jefke Van Tendeloo (nu 83 jaar jong en wonende te Viersel), Louis Vervoort (Louis Tukes), Frans Van Tendeloo (Jaske van Mie Puls).

Onderste rij van links naar rechts:

Gaston Quadens, Fonne Mertens, Jozef Van Tendeloo (de Joo van Mie Puls), War Hendrickx (Warreke van den anker), Miel Goyvaerts (Miel van Peke Smieres).

Deze foto werd genomen de 12de september in het jaar 1916. Nog andere spelers van Exelsior, die we niet op deze foto terug vinden waren Louis van den anker, Louis Verelst en Fonne van Leyneke Van Brandt.

Neem een abonnement op DE POEMP!

Neem een abonnement op *DE POEMP!* Dat kost 100 fr. per jaar. Een los nummer kost 30 fr. Volgende bestuursleden zullen U graag noteren:

Octaaf Van Camp, Bouwelsesteenweg 267
Jos Bastiaens, Statiestraat 5
Walter Caethoven, Zandvekenvelden 12A
Hendrik Claes, Heibloemstraat 81
Flor Dieltjens, Grobbendonksebaan 11
Herman Engels, J.E. Claeslaan 27
Luk Obbels, Statiestraat 18
Rosette Rymenants, Spoorweglei 14
Maria Thijs, Katerstraat 179D
Jos Thys, Kapellebaan 32
Ludo Van Gestel, Spoorweglei 16
René Verhaegen, Molenbos 2

Treske Dams trekt kranig naar de 100!

Treske Dams, onafscheidelijk van haar huisje.

Mensen van bij ons

Treske Dams en haar huisje - beiden onafscheidelijk verbonden - schijnen samen naar het einde toe te gaan, maar niet voor de 'Poemp' en haar lezers. Wie van beiden (Treske of haar huisje) de hoogste score in jaren haalt, weet ik niet; wel, dat Treske, als oudste van acht kinderen, geboren werd te Nijlen op 27 oktober 1887 in het gezin Habraken Frans en Goormans Maria. Op de lagere school was zij één van de uitblinkers; voor haar heldere geest en uitmuntend geheugen getuigen nog haar vlot verwoorden van vroegere gedichten en het zingen van liederen uit haar jeugdijaren. In oktober 1907 trad zij te Emblem in het huwelijk met Louis Dams, putboorder van beroep. Alhoewel betrekkelijk klein geschapen, kan zij vol fierheid zeggen twaalf kinderen het leven te hebben geschonken.

WEDUWE

In 1952 verhuisde haar echtgenoot Louis naar de eeuwigheid op 66-jarige leeftijd, een te vroegtijdig weduwte achter latend met een kormervol leven in het verschiep. Doch naarstigheid en moed was voor haar de kracht om gedurende veertig jaar, met de opbrengst van borduurwerk de eindjes van het jaar aan mekaar te knopen. Sinds 1956 is zij de onvergetelijke bewoonster van dit bouwvallig huisje aan de Bouwelsesteenweg 298. Voor de bureu was zij 's zomers een vertrouwd beeld, wanneer zij buiten voor haar huisje deurke in 't warme zonneke aan haar houten werkraam ontelbare gekieurde pareltjes kunstig opwerkte; doch na veertig jaren noeste arbeid, hebben haar vermoeide ogen dit uiterst fijn werk doen stop zetten. Dit heeft haar optimisme en levenslust niet beïnvloed. Spijts herhaald aandringen van haar kinderen, om bij één van hen haar intrek te nemen, besluit zij kordaat in haar huisje te blijven. Daar is zij immers gelukkig, bevriend met heel de buurt. En zij kan immers het huishoudelijk werk nog best aan.

RIJMEN

Treske beweert dat ze nog kan rijmen en dichten en wil het meteen bewijzen. Ik noteer dus:

Rijmdicht van moeder Treske bij de gouden jubilee van haar oudste zoon Petrus en schoondochter Maria op 24 januari 1981.

*Aan het jeugdig paar
Het is Petrus en Maria,
Die werden vandaag met veel pret
In de bloemekens gezet.
Daarom sta ik hier bij het gouden paar
Met een kort rijmdicht klaar.
't Is reeds vijftig jaar geleden,
Dat U beiden in 't huwelijk zijt getreden.
Gij leefde gelukkig en tevreden
Tot op de dag van heden,
Nu Gij uw jubilee moogt beleven.
En nu vragen wij den goeden God,
Dat Hij U nog zal bewaren
Zeer zeker tien gezonde jaren,
Dan vieren wij allen mee
Uw diamanten jubilee.
Dat wenst uw oude moedertje
Van harte proficiat - 93 jaar.*

GELOVIG LANG LEVEN

Treske komt er rond voor uit dat zij diep gelovig is; wat wortel geschoten heeft in haar kinderjaren is nu gegroeid tot een eik die niet buigt voor de hedendaagse stormen van onverschilligheid en ongeloof. Fier steekt zij de vinger hoog in de lucht en roemt er zich op nog dagelijks te bidden met een rotsvast vertrouwen tot O.L.Vrouw, het heilig Kruis, de H. Geest en haar engelbewaarder. Zij vraagt bescherming aan de H. Pancratius te Ranst tegen brandkwalen, de H. Machutus te Zwijndrecht tegen zenuwziekte, de H. Leonardus te Peuti tegen reuma, de H. Gumarus te Lier tegen breuken, de H. Appolonia te Schilde tegen tandpijn, de H. Donatus te Bouwel tegen de donder en bliksem. 25 jaar lang fietste zij naar Meerseldreef en het H. Bloed te Hoogstraten. 44 jaar ging zij op bedevaart naar de H. Antonius te Herentals om een lang leven te verkrijgen. Dat is haar zeker alvast geschonken, en haar burens en alle Nijlenaars wensen er nog een gulle toemaat bij!

Wanneer Treske op reis ging, vroeg zij bescherming aan ons Heer en bad met eenvoudige woorden uit het diepst van haar hart: *H. Antonius geleid onze wegen, bewaar en bescherm ons van alle onheil en rampen en breng ons gaaf en gezond ter plaatse. O God bescherm ons, verlaat ons niet, wij verlaten U ook niet.*

BIJ DE WIPSCHUTTERS

U kunt het geloven of niet, Treske heeft nog een plaats tussen de boogschutters als oudste van het land. De zaterdag en zondag zijn voor haar hoogdagen van ontspanning, dan wordt zij door haar schoonzoon uit kafee De Zwaan te Zandhoven opgehaald en per auto naar een klub wipschutters van Halle Kempen gebracht. Als lid van die Klub kan zij op de hoge ouderdom van 94 jaar nog wel eens een vogel afschieten, waarop zij feestelijk in de bloemen werd gezet als volgt:

UIT DE LIGGENDE WIPSCHUTTER VAN APRIL 81

Hulde aan onze 93-jarige.

*Het is bijna een eeuw geleden
Dat Thereseke deze wereld heeft betreden,
Daarom wordt zij met veel vreugde en pret
Door ons in de bloemen gezet.
Zo iets te mogen beleven,
Dat is niet aan iedereen gegeven.
En ook Thereseke zal dat niet hebben gedacht,
Toen moeder haar over zovele jaren op de wereld bracht.
Veel weten we niet over haar leven,
Dus zullen we maar het bijzonderste geven.
Van haar negende jaar, en dat vinden wij straf,
moest ze al van de schoolbanken af.
Als kind moest zij op de kinderen gaan passen,
Haar eigen poepeke moest zij ook toen reeds wassen.
Op een dag was zij vroeg opgestaan,
Om van Kessel naar Lier te gaan.
Zij stapte gezwind langs velden en weiden
En toen heeft zij de eerste fiets zien rijden.
Van ver had zij dat ding zien komen
En dacht, wat gaat er mij nu overkomen?
Zij wist niet dat er zo iets bestond
En van verbazing viel ze op de grond.
Met de handen voor de ogen prevelde zij allerlei gebeden
En dat ding is haar gelukkig voorbij gereden.
Ja, zegt Thereseke, nu kunnen jullie me allen wel plagen,
Maar ik dacht, dat mijn laatste uur was geslagen.
Thereseke heeft ook veel van de liefde genoten,
Uit haar schoot zijn twaalf kindjes ontsproten.
Zingen kan ze als de beste,
Aanvragen genoeg en van de beroemdste orkesten.
Alle nachten voor het grote publiek gaan staan,
Nee, daar begint ze niet meer aan.
Veel liever gaat ze mee naar de wip
En van de besten heeft ze gene schrik.
Als ze in de boog gaat staan en begint te mikken,
Beginnen de omstaanders reeds te knikken.
Alsof ze dan zeggen willen: Thereseke komaan,
Laat voor ons nog een vogeltje staan!
Toch denkt ze er nu reeds aan,
Om nog zeven jaar met pijn en boog te kunnen gaan,
Dan is het Feest voor groot en klein,
Want zij zal dan een honderdjarige zijn.
Thereseke, hiermede zul je het moeten stellen,
We moeten dan ook nog iets weten te vertellen.
Wij wensen, en dit mag je onthouden,
Dat we U nog vele jaren bij ons mogen houden.*

Daarmee hebben onze lezers Treske alvast leren kennen als boogschutter. In ons volgend nummer stellen we haar voor als bekwame zangeres van echte volksliedjes.

Octaaf Van Camp

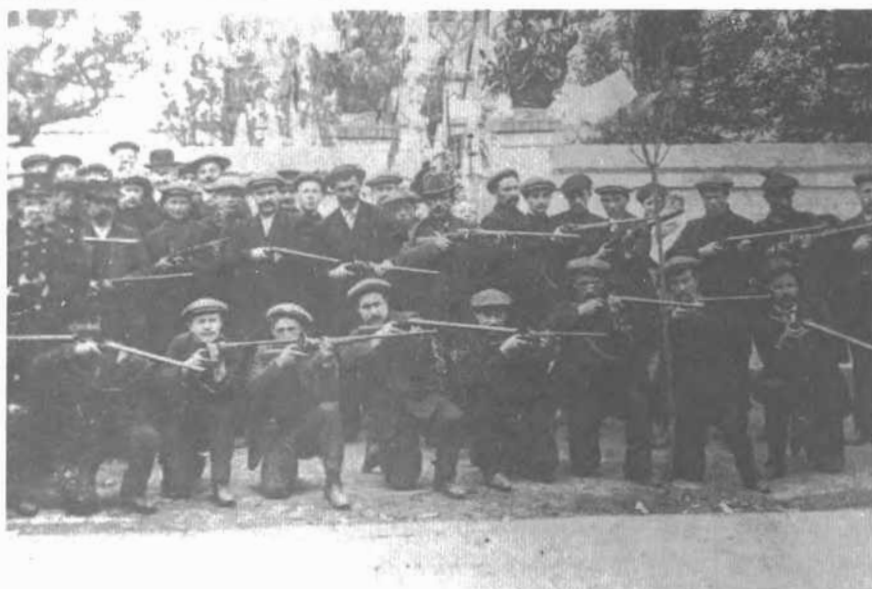

Achterklap

INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE

Een vergadering van de heemkring brengt steeds weer nieuwe ontdekkingen en ook wel regelrechte verrassingen mee. Soms blijven we met vragen zitten, zoals bij de hierbij gepubliceerde foto. Wie zijn deze koene schutters? Wanneer werd het kiekje genomen? Mocht U, lezer, er wat van weten, zeg of schrijf het ons dan. Op een bepaalde vergadering hebben wij zo ook het "gaz pauvre" herontdekt. De ouderen onder ons herinneren zich nog wel de tijd dat de diamantslijperijen aangedreven werden met "arm gas". Enkele redactieleden met een technische knobbel vonden dat zowaar interessant om dat verder uit te diepen. Een en ander betekent dus dat wij ons aan de "industriële archeologie" begeven. Ook daarover verneemt U later meer in uw en onze Poemp!

Wie kent ze nog?

Werkten mee aan dit nummer:

Redactie:

Walter Caethoven, Flor Dieltjens, Frans Lens, Luk Obbels, Rosette Rymenants, Tjeu Sonnemans, Jos Thys en Octaaf Van Camp.

Fotografie:

Jeannine Thys en René Verhaegen.

Tekeningen:

Dirk Liekens en Mark Derboven.

Grafische vormgeving:

Walter Caethoven.

Druk:

Armand Luyten.

DE POEMP - DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN - EERSTE JAARGANG NUMMER TWEE - OKTOBER 1981-VERANTWOORDELIJK UITGEVER: OCTAAF VAN CAMP, BOUWELSESTEENWEG 267 NIJLEN.